

DÉLVIDÉKI MAGYAR GOLGOTA 1944-45

A második világháború végén, 1944–45-ben brutális támadás érte a magyarságot a Délvidéken. Tito vezényletével végrehajtott, több tízezer ártatlan magyar áldozatot és még több kifosztott, lágernyomorított eredményező népiirtásról hosszú évtizedekig még beszélni sem lehetett. Kiállításunkkal emléket szeretnénk állítani azoknak a délvidéki ártatlan áldozatoknak, akiket 1944-45-ben a szövetséges hatalmak egyike, Jugoszlávia fegyveresei, a titói kommunista rendszer partizánjai öltek meg brutális kegyetlenséggel. Az áldozatok nagy részének nincs emlékműve. Jeltelen, feltáratlan tömegsírokban nyugszanak, és máig „háborús bűnösök”. A gyilkos hatalom, amely megölte őket és azok, akik együttműködtek a gyilkosokkal nem beszélnek róluk. A kommunista történelemírás több tízezernyi délvidéki ártatlan civil áldozat emlékét próbálta kitörölni az emlékezetből és a történelemből.

Több tízezer ártatlan magyar áldozat

„Csak el akarom mondani, oda akarom helyezni a mi halottainkat is a többi áldozat mellé, hogy az évfordulókon ők is megkapják a maguk koszorúját. Hogy ne a temető árkában, a városi szeméttel letakarva, ne följük ültetett akácfaik tövé alatt, tetejükbe telepített teniszpálya alatt, ne sintérgödörben, ne a téglagyár agyagbányájában porladjanak. Temessük el, számoljuk meg, írjuk be őket a halotti anyakönyvbe tisztességesen, és mondjuk meg róluk, hogy ők is áldozatok. S amikor mindez megtörtént, akkor ne azt hirdessük, hogy most ismét rajtunk a sor, hogy mindezt visszaadjuk, kamatostul, mint szokás, hanem mondjuk, hogy ennek örökre vége.”

Matuska Márton

„Az 1944-45-ös magyarellenes szerb népiirtás áldozatainak még holtukban sem járt végtisztesség, jobb esetben tömegsírokba kerültek, de sokszor a csatornába, döngkútba dobták, vagy sintértelepeken gyűjtötték a holttesteket. Sőt, nem felejthetjük el, hogy az emberek olyan mértékben is képesek lealjasulni, hogy az exhumált tömegsírokban talált magyar holttesteket enyvgyárban dolgozták fel iparilag. Annak sem volt semmi akadálya, hogy a megmaradt sírok fölé házakat, utakat, sportpályákat építsenek. Ennek ellenére, hét évtized után nem kérünk mást a valódi nemzeti megbékélés érdekében, csak az igazság megismerésének lehetőségét, azt, hogy biztosítsák a végtisztességet mindazok számára, akik egy kegyetlen világháborút kísérő nemzeti alapú leszámolás elszennvedői voltak. Közel hetven év után senki nem sértheti az elhunytak kegyeleti jogát azzal, hogy bűnös-ként tartja számon az ártatlant. Senki nem akadályozhatja a múlt feltárását, és senki nem teheti vitássá nemzeti közösségünk elidegeníthetetlen jogát az emlékezésre.”

Gulyás Gergely

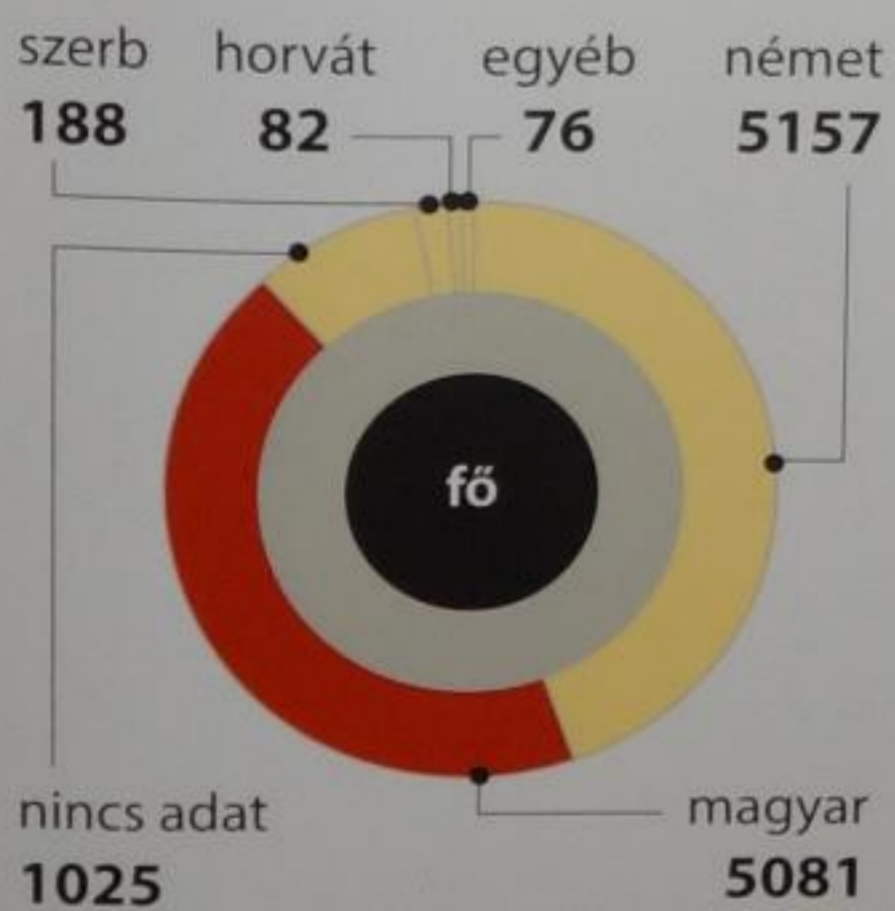
"Erős igazsággal az erőszak ellen:
így élj, s nem kell félned, veled már az Isten."

Babits Mihály

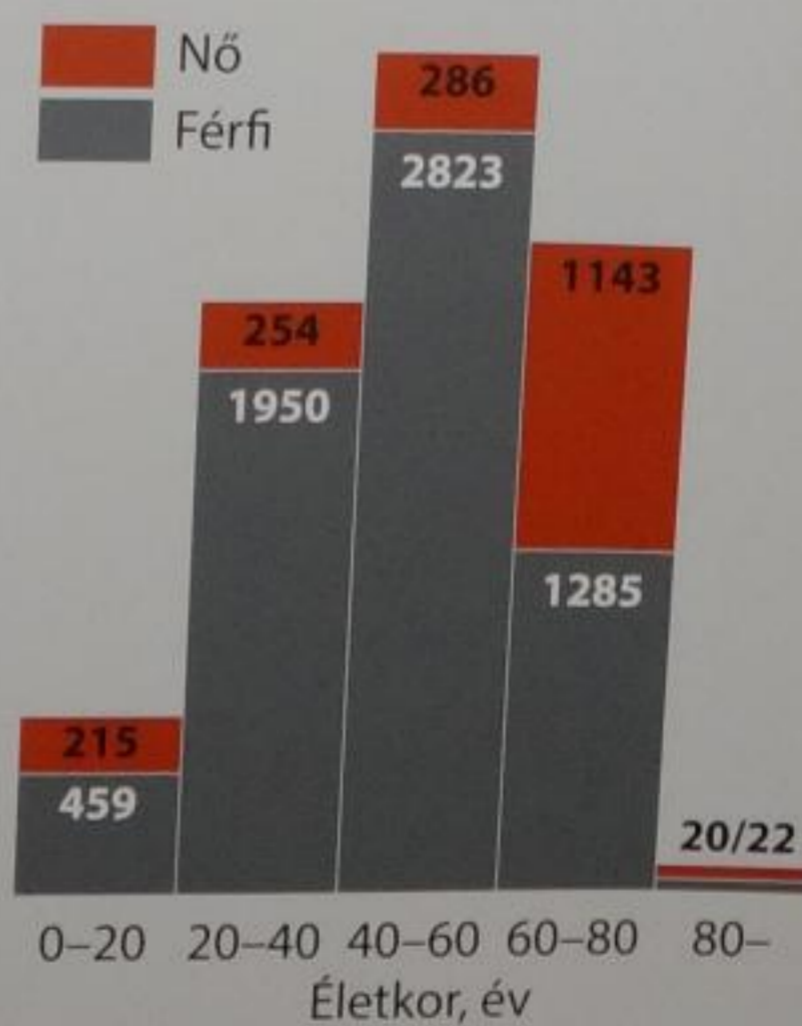
DÉLVIDÉKI NÉPÍRTÁS 1944-45

Az áldozatok megoszlása nemzetiség szerint*

Az áldozatok megoszlása életkor szerint*

* A számadatok az áldozatok töredékére vonatkoznak, de tükrözik az arányokat.

Magyar Nemzet

Forrás: www.kominfo1944.mprvide.gov.rs / MN-grafika

„Egy ember halála tragédia, százezreké statisztika.”

J. V. Sztálin

IDEOLÓGIÁK, ELMÉLETEK, VÉGREHAJTÓK

1944. október 1-én a szovjet hadsereg elérte a jugoszláv határt és fokozatosan vette birtokba a bánsági, bácskai, drávaszögi, szerémségi részeket. Malinovszkij marsall csapatai áttörték a 3. Magyar Hadsereg arcvonalát és a 2. Ukrán Front balszárnya október 8-án már Szegedet fenyegette. Nyomában vonultak a titói kommunista partizán alakulatok. 1944. október 17-én Tito Versecen aláírta a JNFK (= Jugoszláv Népfelszabadító Katonaszág) Főparancsnokságának rendeletét, amely október 22-től a bánsági, bácskai és drávaszögi részekben katonai közigazgatást vezetett be. Parancsnokává Ivan Rukovina vezérőrnagyot nevezte ki. A katonai közigazgatás bánáti parancsnokságának 2. rendelete szerint a németek nem hagyhatták el lakhelyeiket, ha elhagyták nem térhettek vissza, gyűjtőtáborba kerültek, tilos volt németül beszélni, a németnyelvű feliratokat el kellett távolítani, a németek üzletei, gyárjai a Népfelszabadító Bizottság, illetve a katonai hatóság ellenőrzése alá kerültek. A rendeletet megszegőket a legszigorúbban meg kellett büntetni, akár kivégzéssel is. A rendelkezések azokra a magyarok, románok és más nemzetiségűek által lakott településekre is vonatkoztak, amelyek „lakosai a népfelszabadító mozgalom ellenségei voltak, vagy most is azok”.

„Ha a Bácskából 200.000 magyart eltávolítanánk,
megoldanánk a magyar kisebbségi kérdést.”

Vasa Čubrilović

Srdjan Cvetković szerb történész, egy 2013 januári szegedi konferencián arról beszélt, hogy a háború végén a titói állampárt a sztálini módszereket alkalmazta: az egypártrendszer bevezetése érdekében kíméletlenül leszámolt politikai ellenfeivel. Megszüntette a magántulajdont, a szólásszabadságot, a tudomány és a művészet szabadságát. A kommunista szerb partizánok szabadon gondolkodó szerb művészeket, újságírókat és tudósokat is lemészárolták. Cvetković, a szerb sírfeltáró bizottság titkára szerint Szerbiában több mint 210 tömegsírt tartanak nyilván. Több mint 40 ezer áldozat nevét ismerik, de az adott időszak összes veszteségét 70 ezerre becsülik. Ebből a Vajdaság területén gyilkoltak meg körülbelül 45 ezer embert. Cvetković vezetett kutatások alapján készült listán szereplő 26.618 áldozat közül 14.432 a német és 5.584 a magyar áldozatok száma.

„A kisebbségek tisztogatásánál külön figyelmet kell fordítani az értelmiségre és a gazdagabb társadalmi rétegekre. ... A legjobb az lenne, ha a Népfelszabadító Hadsereg és Partizánegységek Főparancsnoksága mellett külön ügyosztály létesülne azzal a feladattal, hogy még a háború folyamán gondot viseljen a kisebbségektől való megtisztításról. ... Tömegeinknek a kisebbségekkel szembeni gyűlöletét és leszámolási hajlamát konstruktívan kell kihasználni. ... Minden hadműveleti területről olyan jelentések érkeznek, hogy néptömegeink könnyörtelenül leszámolnak mindazokkal a nemzeti kisebbségekkel, amelyek ebben a háborúban ellenük voltak. ... meglehet, soha többé nem nyílik ilyen lehetőségünk, hogy etnikailag tiszta államot teremtsünk magunknak. Államunk minden nagyobb jelenlegi problémája, legyen az nemzeti-politikai, szociális vagy gazdasági, többé-kevésbé várhat egy későbbi megoldásra. A kisebbségi kérdést azonban, ha nem oldjuk meg most, soha többé nem fogjuk megoldani.”

Vasa Čubrilović

Tito és a hős partizánok máig élő mítoszát utcák, terek őrzik Szerbia szerte. Jugoszláviában az egy ország névjegyeként tekinthető bélyegkiadást is a militáns államrezon és a személyi kultusz szolgálatába állították.

„Szavljevics, mint minden szerb entellektüel, akivel találkoztam, nagyszerb volt. Mikor egyszer kissé kapatos volt, ami egyébként ritkán esett meg vele, megmutatta nekem az ágya felett függő jatagánt, és azt mondta: Látod fiam, ha eljön a szerb nemzet nagy napja, akkor ezzel vágom el a torkotokat, pedig úgy szeretlek, mint az édes gyermekeimet! A jóságos öregúrból akkor a szerb lélek beszélt.”

Herczeg Ferenc

NÉPELLENSÉGEK?

Hatalmas veszteség érte egyházaink pásztorait, a nép lelki ápolóit. Tudatosan irtották őket, mert gondolattal, szóval és cselekedettel ellene voltak a bolsevizmusnak. A kommunista ideológiát valló, ateista, vallás- és egyház ellenes Tito marsall az egyházak befolyását erőszakkal csökkentette 1944 végén.

Újvidéki vértanúk a boldoggá avatás útján

A letelepedő ferenceseknek már 1944 őszén szembe kellett nézniük a szerb partizáncsapatok előretörésével. Az újvidéki kolostor házfőnöke a Donkanyart is megjárt Körösztsz Krizosztom (1909–1944) volt, akit 35 éves kora ellenére, meggyőzött kinézete miatt csak öregbarátnak hívtak. A veszélyt látva többször felajánlották neki a hazatelepülést, ő azonban az utolsó pillanatban is azt mondta: „Amíg hívek jönnek a templomba, a pap nem hagyhatja el a rábízottakat!”. A szerb csapatok 1944. október 23-án, Kapisztrán Szent János ünnepén értek Újvidék közelébe. A város elfoglalása után összegyűjtötték a férfiakat, de Krizosztom atyának felajánlották a menekülést. Ő azonban csak akkor élt volna ezzel, ha rendtársait is elengedik. Barakkba hajtották őket, ahol napokon át gyóntatta, vigasztalta a híveket, majd katonazene mellett a foglyokat hármassával összekötözve futásra kényszerítették, s közben puskatussal ütötték. Az „öreg” ferences papot is agyonverték.

Az újvidéki rendház másik vértanúja Kovács Kristóf (1914), aki 1944-ben arra kérte provinciálisát, hogy Újvidékre mehessen, mert vértanú akar lenni Krisztusért. Őt is 1944. október 26-án tartóztatták le. A tanúk elmondása szerint, amikor csak tehetett, a rabokkal beszélgetett, mindenki becsülte emberiségéért. November 1-jén társával, Kamarás Mihállyal és más rabokkal Pétervárad felé hajtották. Napközben meneteltek, éjszaka pedig gyóntattak, mert a hívek a halálveszélyt látva sokszor hosszú évtizedek után is rendezni akarták életüket. November 2-án folytatniuk kellett a menetelést. A papokat különös kegyetlenséggel bántalmazták. Lelkipásztori jelenlétüket a fasiszták szolgálatának minősítették. Kristóf és Mihály atyát fegyvert hordozva kényszerítették futásra, Kristóft vasvesszővel, puskával ütötték. Homloka a vasvessző ütéseitől fölrepedt, a veresektől nem tudott menni. Társai segítettek, de elájult. Utolsó szavai ezek voltak: Sic debuit esse, vagyis így kell ennek történnie. A katonák teherautóra dobták, és Indijja község határában lelőtték.

Gachal János református püspök (élt 63 évet) és felesége

Gachal Jánost 1944. október 18-án hurcolták el otthonából a községházára, és még aznap éjjel agyonverték (néhány forrás szerint novemberben hunyt el). Azt nem tudjuk, hogy a téglagyár gödrében vagy a temető árkában földelték-e el. És azt sem tudjuk, hogy megégették-e, vagy addig ugráltak a hasára, amíg szét nem repedtek a belső szervei. Csak azt tudjuk, hogy elhurcolták, megkínózták, és elföldelték.

Az eddigi kutatások szerint az alábbi egyházi személyek estek áldozatul. Csak olyan személyek szerepelnek a névsorban, akikről bizonyosan tudható, vagy alapos indokkal feltételezhető, hogy magyar híveknek is szolgáltak. A papi áldozatok számát tetemesen megnövelné, ha ide sorolnánk a német nemzetiségű egyházi áldozatokat.

Matuska Márton kutatásai alapján

Kamarás Mihály (1914-2011) ferences szerzetes, számos kegyetlen bűncselekedet áldozata, de mindig az igazságot próbálta megfogni. - Talán kegyetlenebb volt a népem, mint az én.

Türed, hogy ember nem vagy ott, csak osztályidegen!
Türed, hogy ember nem vagy itt, csak szám egy képletben!
Türed, hogy Isten tűri ezt, s a vad tajtékos ég!

Márai Sándor

HÁBORÚS BŰNÖSÖK?

Likvidáltak több tízezer ártatlan magyar nőt és férfit, gyermeket és aggastyánt. Egyházi személyeket, politikusokat, írókat, újságírókat, fölművest és iparost. Halállal büntették a magyar egyesületek tagjait és azokat is, akik magyar katonaként vagy más egyenruhás testületben szolgáltak. Elűldöztek 84.000 magyart. Tízezreket hurcoltak haláltáborokba, kényszermunkatáborokba. A kivégzetteket és elűldözötteket háborús bűnössé nyilvánították és vagyonukat elkobozták.

Dr. Bogner István (balról a második) képviselő, élt 37 évet, képviselő társaival a szabadkai városházán

Heesko Tamás patikus és családja

„Édesanyám a hasonló sorsú asszonyokkal állandóan Zomborba, Hódságra és Sztapárra járt valamit megtudni, de sehol sem jártak eredménnyel. Állítólag népellenességnek nyilvánították, a levéltári adatok azonban nem utalnak arra, hogy mi volt eltüntetésének az oka. Likvidálása után a házunkat is elvették, és később éveken át hátrányosan megkülönböztettek bennünket, például kenyérgyegyet sem kaphattunk. Természetesen a gyógyszerterát is államosították, elvitték a teljes berendezést, a gyógyszereket is.”

Öreg András moholi fiákeres, élt 57 évet

A leszármazottaknak és túlélőknek bonyolult, nehézkes és sokszor megalázó rehabilitációs eljárás után van lehetőségük a kárpótlási igényük benyújtására. A restitúciós kérelmek beadási határideje 2014. március 1. Félő, hogy nagyon kevesen élhetnek jogos kárpótlási igényükkel.

Berecz Péter hentes, élt 53 évet, Moholon végezték ki.

A gombosi Komáromi lányok elvesztették édesapjukat, Bözsike és Katica férjeiket is. Az após és a két vő együtt volt a gombosi községháza pincéjében, onnan vitték el őket a partizánok 1944. november 4-én. Édesanyjukat a rezsőházi táborba internálták, nyereszkesedés hamis vádjával.

Takács Pál
(1902-1944)
kényszermunkás

Csapó Lajos
(1899-1944)
cipész

Vincze Albert
(1906-1944)
kényszeri kőbányász

Kolosics Jenő
(1889-1944)
kényszeri anyakönyvvezető

Kiss Tibor
(1895-1944)
szervező

Mészáros János Lajos
(1914-1944)
kényszerítő

Komáromi István
(1897-1944)
kereskedő

Maros Lajos
(1914-1944)
vasutas

„A kommunizmus megbukott mindenféle értelemben. De a kommunistáktól nehéz lesz megszabadulni, mert senki sem olyan konok és veszedelmes, mint egy bukott eszme haszonélvezője, aki már nem az eszmét védi, hanem mezítelen életét és a zsákmányt.”

Márai Sándor

KOLLEKTÍV HÁBORÚS BŰNÖSÖK?

Bánát, Bácska és Baranya Katonai Parancsnokságának rendelkezéseire Csurog teljes magyar lakosságát a járeki gyűjtőtáborba hurcolták, miután a Megszállók és Csatlósaik Háborús Bűnösségét Kivizsgáló Bizottság megállapította, hogy Csurog község valamennyi felnőtt magyar lakossága közvetlenül vagy közvetve részt vett az 1942. januári véres razziában. A bizottság a három faluból mintegy 5.000 lelket – a teljes ottani magyar és német lakosságot – kollektíven háborús bűnösnek nyilvánította a munkaszervezési szabályzat 19. szakasza alapján. A polgári jogaiktól és minden vagyonuktól megfosztva gyűjtőtáborokba zártaknak, kiengedésük után rendeletileg azt is megtiltották nekik, hogy otthonaikba visszatérjenek. Ezek a rendeletek máig érvényben vannak Szerbiában.

„Tudják Önök mit jelent csurogi magyarnak lenni? Ebben a két szóban benne van a halál, az özvegység, az árvaság, a meghurcoltatás.”

„1944 őszén a magyar katonaság kivonulása után októberben bejöttek a szerb partizánok és összeszedték az életerős magyar férfiakat. Két hét kegyetlen kínzás után kivégezték őket, köztük az én édesapámat is. Édesapámnak a nővérem hordta az ebédet, míg azt nem mondták, hogy apád már nem éhes. A nővérem látta amint kocsik fordulnak ki a község háza udvarából, a kocsikról kezek, lábak lógtak és a kocsik aljából pedig esorgott a vér. Ezeket az embereket a falu szélén lévő dögtemetőben földelték el ... A gyilkosoknak nem volt elég hogy apáinkat kivégezték, hanem 1945. január 23-án reggel kilenc órakor bejött hozzánk egy 15 éves fiú puskával a kezében, akit édesanyám ismert is, és felszólította édesanyámat, hogy öt perc alatt hagyjuk el a házunkat. ... Két sarkot mentünk a kocsival, majd lezavartak a kocsiról, a kocsit elhajtották, mi pedig ott maradtunk élelem és meleg ruha nélkül. Mínusz 20 fok volt és térdig érő hó. A magyar házakból mindenhonnan jöttek az asszonyok gyerekek és öregek utánuk a szerbek puskával. Reggel kilenc órától délután négy óráig várták a megrémült, megalázott magyarokat, hogy mi lesz velük. Délután megindították az összefagyott magyarokat Járek felé. Csurog és Járek között 30 km a távolság.”

Teleki Júlia

„A nagyanyámnak előbb lenyúzták a bőrét, aztán megsózták, majd láncra verték, és úgy kísérték ki a vesztőhelyre, a dögtemetőbe, és ott ölték meg... Közben megtudtam, hogy az anyám él, Gajdobrán (Szépligetén) van lágerban. Addig kutattam utána, míg meg nem találtam. Nem ismert meg. Megbolondult. A történetek után elborult az elméje.”

Részlet Schöner Irén (Csurog, 1928) visszaemlékezéséből

Csurog, Zsablya és Mozsor teljes magyar és német lakosságát kollektíven háborús bűnösnek nyilvánították. A rendeletet ígéretéseik ellenére a mai napig nem törölték.

„Nem szóltam semmit, csak némán álltam, egy csúrogi házban. Egy kitört ablak, korhadó ajtó, sok elfojtott jajszó. Az itt lakóknak, hatvanegy éve, rút halál volt bére. Partizán csizma, szögesdrót, szitok. Még mennyi a titok !”

Bogdán József

KONCENTRÁCIÓS TÁBOROK A DÉLVIDÉKEN 1944 – 1948

Település.....Áldozatok száma

Település	Áldozatok száma
Bánság (Bánát)	
Nagykárolyfalva (Banatski Karlovac)	394 fő
Töröktopolya (Banatska Topola)	24 fő
Fehértemplom (Bela Crkva)	71 fő
Kevevára, régebben Kubin (Kovin)	87 fő
Homokos (Mramorak)	78 fő
Charleville (Banatsk Veliko Selo)	185 fő
Solotur (Banatsko Veliko Selo)	15 fő
Szenhubert (Banatsko Veliko Selo)	12 fő
Nagykikinda (Kikinda)	111 fő
Mollyfalva (Molin)	2012 fő
Nákófalva (Nakovo)	201 fő
Nagyószeg, Heufeld (Novi Kozarci)	20 fő
Kistószeg, Mastort (Novi Kozarci)	72 fő
Szerbecserye, korábban Németcserye (Srpska Crnja)	46 fő
Bocsár (Bocar)	32 fő
Beresztóc (Banatski Brestovac)	335 fő
Ferenchalom (Kačarevo, Kraljevićevo)	99 fő
Galagonyás (Glogonj)	16 fő
Torontálalmás (Jabuka)	160 fő
Omlód (Omoljica)	21 fő
Pancsova (Pančevo)	298 fő
Szécsenfalva (Dužine, Sečenovo)	185 fő
Istvánvölgy (Hajdučica)	38 fő
Zichyfalva (Plandište)	50 fő
Györgyháza (Velika Greda)	13 fő
Rezsőháza (Knićanin)	7767 fő
Ernőháza (Banatski Despotovac)	81 fő
Módos (Jasa Tomić)	20 fő
Istvánföld (Krajišnik)	218 fő
Szécsány (Sečanj)	58 fő
Fehértelep (Šušara)	59 fő
Temeskutas (Gudurica)	298 fő
Versec (Vršac)	100 fő
Écska (Ečka)	12 fő
Elemér (Elemir)	21 fő
Lázár föld (Lazarevo)	25 fő
Zsigmondfalva (Lukićevo)	48 fő
Nagybecskerek (Zrenjanin, korábban Petrovgrad)	201 fő
Csőszelek (Čestereg)	23 fő
Párdány (Medja)	16 fő
Katalinfalva (Ravni Topolovac)	336 fő
Begasztygyörgy (Žitište)	60 fő
Paliula (Krnjaca – ma már Belgrádkhoz tartozik)	ismeretlen

Település.....Áldozatok száma

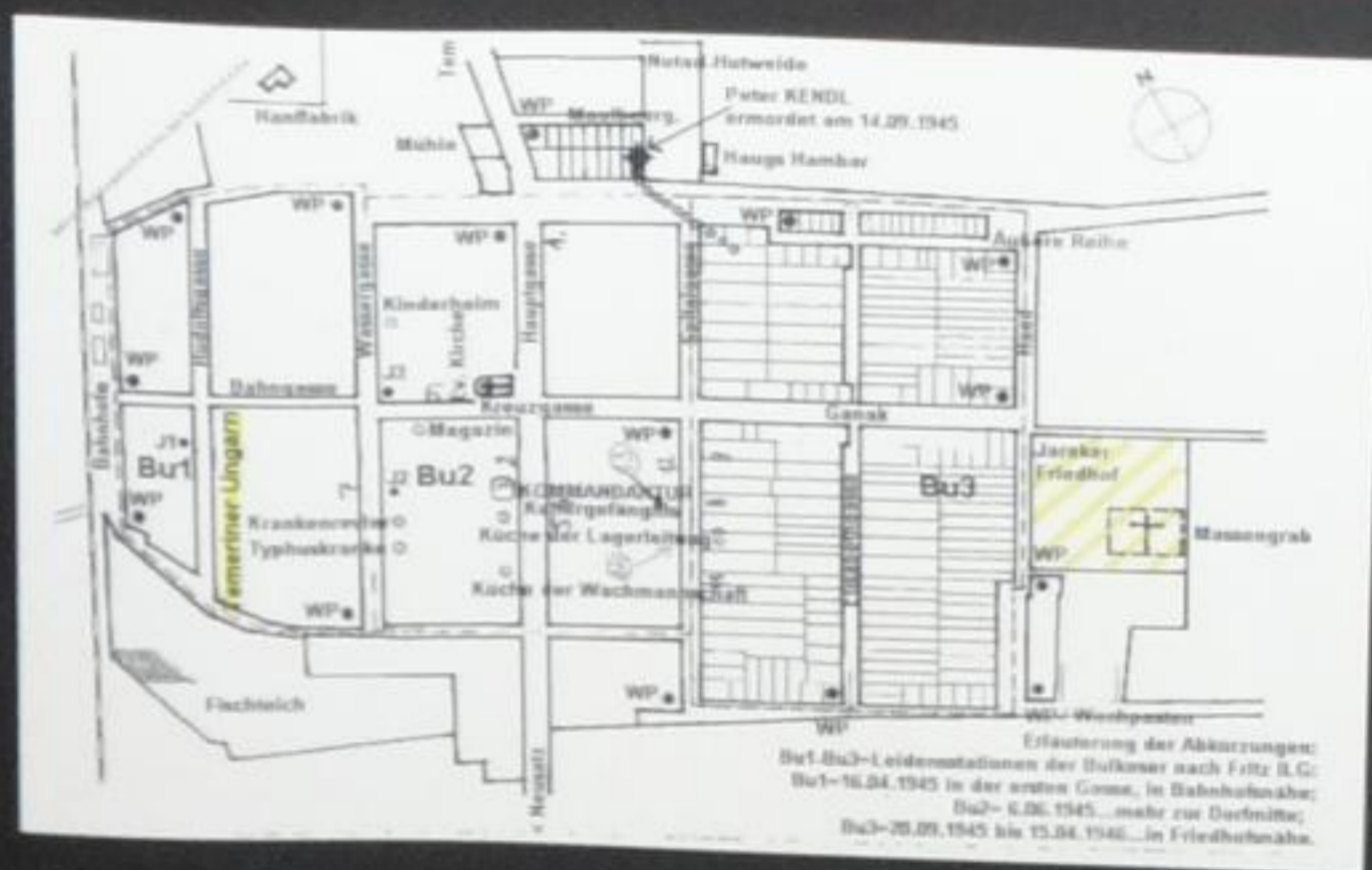
Település	Áldozatok száma
Bácska	
Apatin (Apatin)	261 fő
Prigrevica-Szentiván (Prigrevica)	32 fő
Palánka (Bačka Palanka)	28 fő
Szépliget (Gajdobra)	19 fő
Veprőd (Kruščić, régebben Veprovac)	31 fő
Szeghegy – népi nevén Szikics (Lovćenac, régebben Sekić)	309 fő
Futak (Futog)	36 fő
Újvidék (Novi Sad)	81 fő
Szilberek (Bački Brestovac)	33 fő
Szentfülöp (Bački Gračac)	221 fő
Karavukova (Karavukovo)	17 fő
Hódság (Odžaci)	96 fő
Szerbilitics (Srpski Miletici)	18 fő
Csonoplya (Čonoplja)	31 fő
Gákova (Gakovo)	5827 fő
Kerény (Kijajicevo)	61 fő
Küllöd (Kolut)	29 fő
Körtés (Kruševlje)	2103 fő
Regöce (Ridjica)	64 fő
Zombor (Sombor)	97 fő
Órszállás (Stanišić)	91 fő
Szabadka (Subotica)	42 fő
Járek, egy ideig Tiszai Istvánfalva (Bački Jarak)	6429 fő
Kiskér (Bačko Dobro Polje)	21 fő
Sóvé (Ravno Selo)	21 fő
Torzsa (Savino Selo)	53 fő
Verbász (Vrbas)	76 fő
Ókér (Zmajevo, régebben Pašičevo)	27 fő

Szerémség	Áldozatok száma
Úrög (Irig)	16 fő
Rednek (Vrdnik)	17 fő
Százszentdemeter (Sremska Mitrovica)	1033 fő
Belesény (Beočin)	60 fő
India (Indjija)	176 fő
Ruma (Ruma)	130 fő
Ópazova (Stara Pazova)	263 fő
Sid (Šid)	50 fő
Zimony (Zemun – ma már Belgrádkhoz tartozik)	ismeretlen

Csorba Béla adatai alapján

Haláltáborba, kényszermunkára hurcoltak tízezreket

Az új jugoszláv hatalom – összhangban az AVNOJ-i (AVNOJ=Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Jugoslavije, magyarul Jugoszlávia Népfelszabadító Antifasiszta Tanácsa) határozatokkal, 1944 novemberében Jugoszlávia egész területén hozzálátott a népellenességgé nyilvánítottak deportálásához. Különböző típusú koncentrációs táborokat hoztak létre a munkatáboroktól egészen a megsemmisítő lágerekig.

„Azzal, hogy előkerült a járeki „lóger” halotti anyakönyveinek második kötete, sokkal pontosabban fölmérhetjük a táborban zajlott genocídium méreteit. Eszerint tehát a Bački Jarak-i haláltáborban – remélem, ezek után senki sem fogja kétségbe vonni e rettenetes elnevezés indokoltságát – 1944. december 3-ától 1946. április 15-éig összesen 6.429 személy pusztult el a legembertelenebb körülmények között. Mindez ettől a pillanattól kezdve nem pusztán feltevés, hanem a totalitárius államapparátus urainak akarata szerint papírra vetett egykorú adatokkal alátámasztható tény, amit Szerbiában itt-ott talán továbbra is lehet majd tagadni, csak éppen nem érdemes.”

Csorba Béla

„Ha a jövőre vagy kíváncsi képzelj el egy csizmát, amint egy emberi arcba tapos, és ott is marad.”

George Orwell

„AKIKNEK SEM BÖLCSŐ, SEM KOPORSÓ NEM JUTOTT”

A német és később a magyar lakosság munkaképtelennek nyilvánított csoportjai számára létesített különleges státuszú táborok követelték a legtöbb gyermek áldozatot. A „lógerok”-ba zsúfolt betegek, öregek, kisgyermekes anyák és a gyermekek fáztak és éheztek, megtetvesedtek és rühesek lettek. Járványos betegségek és a végelgyengülés okozta halálukat. A halotti anyakönyvek szerint kilencszázötvenöt gyermek lelte halálát a járeki táborban. Túlnyomó többségük német származású, de a nevük alapján kilencvenen biztosan magyarok voltak.

A járeki táborban született és meghalt csecsemőáldozatok (1945)

A csaknem ezer gyermekáldozat között külön figyelmet érdemelnek azok a kisdedek, akik a táborban születtek. A láger halotti anyakönyveinek első áttanulmányozása alapján jelenleg harmincöt olyan elhunyt csecsemőről (egy évnél nem idősebb kisgyermekről) tudunk, akit édesanyja már járeki rabként hozott a világra. A csecsemők, bár szüleik többségét a Sajkásvidékről deportálták, immár örökre Járek polgárai maradnak, ahonnan sem erőszakkal, sem feledéssel nem lehet többé eltávolítani őket.

Forrás: Csorba Béla

1. Novák József (r. katolikus, anyja: Novák Veronika, bécsvaradói).	Élt 4 hónapot.
2. Rauschenberger Annamária (r. katolikus, szülei: R. Franz és Rurifer Emilia, általános gyöngeség).	Élt 7 napot.
3. Werner Wilhelm (evangélikus, szülei: W. Wilhelm és Weis Katharine, görögök).	Élt 4 napot.
4. Becker Friedrich (evangélikus, szülei: B. Friedrich és B. Elisabeth, veleszületett gyöngeség).	Élt 4 napot.
5. Mandity Magdolna (r. katolikus, szülei: M. István és Zavaró Etel , görögök).	Élt 2 hónapot.
6. Kőrösi Katalin (r. katolikus, szülei: K. Ferenc és Kovács Jolán, veleszületett gyöngeség).	Élt 4 napot.
7. Makra Juliska (r. katolikus, szülei: M. József és Kovács Julianna, bécsvaradói).	Élt 2 hónapot.
8. Buru Erzsébet (r. katolikus, szülei: B. József és Nagy Veronika, veleszületett gyöngeség).	Élt 1 hónapot.
9. Gallusz Rozika (r. katolikus, szülei: G. János és Májor Terézia, görögök).	Élt 3 hónapot.
10. Csikós Rozália (r. katolikus, szülei: néhai Cs. Mátyas és néhai Szűgyi Rozália, veleszületett gyöngeség).	Élt 22 napot.
11. Morizak Rozina (r. katolikus, szülei: M. Adam és Ham (vagy Hau) Rozina, kimerültség).	Élt 2 hónapot.
12. Szabolcsi Irén (r. katolikus, szülei: Sz. Antal és Horvát Erzsébet, angina).	Élt 33 napot.
13. Balog Agnes (r. katolikus, szülei: B. Endre és Gregus Ilona, veleszületett gyöngeség).	Élt 23 napot.
14. Bajai Péter (r. katolikus, szülei: B. Péter és Nagy Terézia, asztma).	Élt 2 hónapot.
15. Kis János (r. katolikus, szülei: K. János és Csóti Erzsébet, veleszületett gyöngeség).	Élt 3 napot.
16. Hajman Anna (r. katolikus, szülei: H. Adam és Tót Mária, kimerültség).	Élt 4 hónapot.
17. Kinkel Friedrich (evangélikus, anyja: Kinkel Terézia, kimerültség).	Élt 1 hónapot.
18. Masing Antun (r. katolikus, szülei: M. Johann és Tül Mária, veleszületett gyöngeség).	Élt 9 napot.
19. Filipović Josip (r. katolikus, szülei: néhai F. Đurđe és néhai Pasaović Marija, kimerültség).	Élt 1 hónapot.
20. Rizer Adam (r. katolikus, anyja: R. Magdalena, tüdőgyulladás).	Élt 2 hónapot.
21. Imstat Ingelborg (evangélikus, szülei: I. Karl és Amon Elisabeth, bécsvaradói).	Élt 2 hónapot.
22. Scheffer Ferdinand (r. katolikus, szülei: Sch. Ferdinand és Mohr Terézia, bécsvaradói).	Élt 4 hónapot.
23. Čirković Pavle (r. katolikus, szülei: Č. Pavle és Kreuer Katarina, veleszületett gyöngeség).	Élt 17 napot.
24. Aschberger Terezia (r. katolikus, szülei: A. Philip és Schmid Terézia, kimerültség).	Élt 2 hónapot.
25. Gros Stefan (r. katolikus, szülei: G. Adam és Huzl Katharine, kimerültség).	Élt 4 hónapot.
26. Weber Helga (r. katolikus, szülei: W. Philip és Alexander Elisabeth, görögök).	Élt 11 hónapot.
27. Sohar Antun (r. katolikus, szülei: S. Karl és Reisinger Anna, bécsvaradói).	Élt 1 évet.
28. Majer Slobodan (r. katolikus, anyja: Majer Johana, kimerültség).	Élt 1 évet.
29. Jedeli János (r. katolikus, szülei: J. Antal és Kun Magdolna, kimerültség).	Élt 2 hónapot.
30. Szabó József (r. katolikus, szülei: Sz. József és Mervajler Agnes, kimerültség).	Élt 7 hetet.
31. Harfiljan (?) Gerhold (evangélikus, szülei: H. Philip és Gerhold Suzana, bécsvaradói).	Élt 6 hónapot.
32. Rajković Ana (evangélikus, szülei: R. Janko és Miler Helena, kimerültség).	Élt 17 napot.
33. Nyári József (r. katolikus, szülei: Ny. József és Pokorni Katalin, kimerültség).	Élt 5 hónapot.
34. Schweiss Martin (r. katolikus, szülei: Sch. Balthazar és Traut Terézia).	Élt 5 hónapot.
35. Ter Eliza (r. katolikus, szülei: Ter Johann és Breinstenbach Elisabeth, bécsvaradói).	Élt 10 napot.

A lágerekben fénykép nem készíthetett, csak az onnét valamilyen módon megszökött, vagy a keserves kínzásokat túlélő emberek beszámolóit tudatták a világgal az ott történeteket. Herta Gartner a nagyanyjával együtt került 1945 tavaszán a Krusivle (bácskörtés)-i megsemmisítő táborba, miután a munkaképes szüleit oroszországi munkatáborba hurcolták. 1946-ban egy esős éjszakán sikerült nekik néhány társukkal együtt a lágerből megszökni, és Magyarországon keresztül Ausztriáig (Bad Hall/in Oberösterreich) eljutniuk. Azonban az orvosi ellátás ellenére a gyermek éhségtől tönkrement szervezete életképtelen volt és 1946. április 3-án két éves korában elhunyt. Ő egy tipikus példája annak a 10-15 ezer bácskai gyerekeknek, akiknek sorsa hasonlóan végződött.

A felvételt Jakob Bohn készítette, akivel együtt sikerült megszökniük.

„Szállj el, fecském, szállj el sok falun keresztül, Nézd meg a hazámat, maga van egyedül. Ha kérdik, hogy vagyok, mondd, hogy beteg vagyok, A járeki lóger szalmáján hervadok.”

Lágerdal 1944-45-ből Horváth Borbálától, lejegyezte Ádám István 2010-ben.

GYERMEKSORSOK

„Asszonyainkat, lányainkat meggyalázták – még most, a harmadik generációs gyerekek között is fölsejlenek a durva, faragatlan oroszos vonások –, halottainkkal előbb kiásatták a gödröket, amelyekbe aztán belelőtték őket, s a következő, kivégzésre ítélt csoport tagjai hantoltak el a tetemeket. Dögtemetők, szemételepek teltek meg az összedrótzott kezű, megcsönkített testű hullákkal. Vae victis! – Jaj a legyőzötteknek, százszorosan is jaj! De a legyőzöttek, a gyengék, a megaláztatottak felmagasztosulnak! Ők, az ártatlanul legyilkoltak Isten szentjei között vannak.”

Bata János

„Az első áldozat egy kisbaba volt, aki megfagyott az édesanyja karján. Zsablyán áthaladva a megalázott menetet a szerbek leköpdösték, a magyarok viszont pokrócokat dobáltak az átfagyott embereknek, nem gondolván, hogy egy hét múlva ugyan ez a sors vár rájuk is.”

Teleki Júlia

„A nagyszülőkkel együtt vittek bennünket ebbe a két lágerközségbe. Az út közepén hajtottak bennünket oda. A nővérem tizenöt éves volt; összehúzta magát, hogy kisebb legyen, hogy velünk maradhasson. Úgy tudom, dróttal körbe voltak kerítve ezek a falvak. Arra is emlékszem, a szobába, ahol mi is voltunk, öt-hat családot zsúfoltak be.”

Részlet Virág Katalin (Őrszállás, 1939) visszaemlékezéséből

A viseletükről „pöttyös lányoknak” nevezett fiatal lányok az anyaországból érkeztek a délvidéki nagycsaládokhoz, segíteni a ház körüli munkákban. Egyiküket a partizánok kivégezték és a földvári téglagyár gödrébe temették el. Három nap után disznók kitérték és szétmárták a testét, csak a ruhájáról ismerték fel a falubeliek. Egy idős szemtanú szerint a „pöttyös lányok” Szombathelyről érkeztek Bácsföldvárra és egyiküket Gárdó (?) Marikának hívták.

„Április közepén a templomkertbe zavartak mindannyiunkat a partizánok, az éjszakát ott töltöttük. Másnap megtörtént a családok szétválasztása. Az útra keresztben kitétek egy asztalt. Odaültek, és szólították az embereket. Megvolt a névsoruk. Egyik fiatalasszony a csecsemőjével lépett oda az asztalhoz. Mondhatott valamit a szerbnek, mert az kikapta a kisgyereket a babakocsiból és a földhöz vágta.”

Hamar Vilmosné

Péternyé Gábor, élt 17 évet

Lakatos Terézia, élt 17 évet

Péternyé Gábor, élt 17 évet

Vencel Katalin, élt 12 évet

Bazsó Magdolna, élt 17 évet

Hefner Anna, élt 13 évet

Hun József, élt 14 évet

Korbec Katalin, élt 14 évet

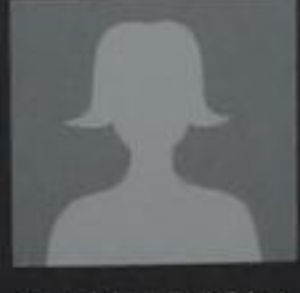
Varga Ferenc, élt 16 évet

Sós Terézia, élt 12 évet

Morvai János, élt 16 évet

Simon Gertruda, élt 3 évet

Simon Bertu, élt 7 évet

Fojos József, élt 17 évet

Simon Zsuzsanna, élt 5 évet

Morvai András, élt 18 évet

„A gonzságnak csak az irgalom szab határt.”

XVI. Benedek pápa

„AMÍG CSAK EGY HÍVEM IS LESZ, ÉN ADDIG EL NEM MEGYEK SEHOVA!”

Ivan Rukavina partizán vezérőrnagy gondoskodott az 1943 évi jajcei határozat végrehajtásáról, amely a „nép ellenségei”-nek, a „hazárulók”nak, a „megszállók segítői”-nek a kiirtásáról szólt. Ezek valamelyikét szabályos bírósági eljárás nélkül szinte bárkire rá lehetett fogni. A falvak tekintélyes embereit, a magyar és német egyesületek aktív tagjait, a vagyonosakat, a papokat, tanítókat mind ide sorolták, s kiszolgáltatták az OZNA-nak. (OZNA = Odeljenje za Zaštitu Naroda, magyarul Népvédelmi Osztály)

Szabó Dénes plébános urat sokadmagával a kanizsai városháza pincéjébe zárták. Ott megkínozták, ütötték, verték, szíjat hasítottak belőle, a friss sebet sóval szórták be. Nemi szervét meggyötörték, megcsönkítették.

Dupp Bálintot is nagyon megkínozták a partizánok, mielőtt kivégezték. Jó barátjának, a szerb pópának a lánya lelőtt egy magyar katonatisztet az 1941-es bevonuláskor, ekkor Dupp Bálint megmentette a lány életét, ezért joggal hihette azt, hogy őt a partizánok nem fogják bántani.

A vezetőség megengedte a helybeliek, a szomszédok irigységből, kapzsiságból, haragból, bosszúból fakadó személyes akcióit is, ami gyakran tömeggyilkossággá, rablásig, fosztogatásig, vagyonekobbzásig fajult. A gyilkosságok külön csoportját képezte az úgynevezett Akcija Inteligencije, melynek értelmében a helyi potenciális vezetőket, az értelmiséget irtották. Ez a legtöbb helységben 1944. október 25. és november 25. között zajlott le.

Az óbecsei temetőben nyugszik **Takács Ferenc** mártír plébános, oda toltá egy híve targoncán. A szovjet csapatok bevonulásakor Óbecsén tartózkodott. Ott tartóztatták le és kínozták két hétig, majd egy kocsin utána kötvén átvonszolták Péterrévára, ahol vasárnap délelőtt, mise után hívei szeme láttára agyonlőtték a templommal szemben álló akácánál. A temető egy félreeső helyén temették el, koporsó nélkül. A magyar sírásót arra kényszerítették, hogy földelés közben állandóan tapossa a tetemet, gyalázásból.

A horgosi **Virág István** haláláról káplánja, **Körmöczy Máttyás** készítet néhány oldalas följegyzést. Agg korára való tekintettel, 84 évesen már nem szolgált a plébánián, ágyban fekvő beteg volt. Éjjel mentek érte fegyveres partizánok, mint mondták, rövid kihallgatásra. Azok közé a papjaink közé tartozott, akik hálaadó szentmisét mondtak a magyar hadsereg 1941-es bevonulásakor. Ez a háborús bűnösök és népellenesek definiálása szerint súlyos tettek számított, hiszen a honvédséget felszabadítóként üdvözölte, a magyar államhatalmat dicsőítette, a bolsevizmus ellen beszélt.

„**Petrányi Ferenc** apáturat 1944. október 9-én tartóztatták le. ... Hajnalban éktelenül dörömbölte a bejárati ajtón. ... A kapun kirángatták és azonnal elkezdték ütlegelni, rugdosni a partizánok. A templom elé érve a földhöz vágta, rugdosták, ütlegelték és azt mondták neki: »Most kérd az Istent, hogy szabadítson meg.« ... A kínzókkal kapcsolatban két fiatal partizán nevét szeretném

megemlíteni. Az egyik **Vračarić Ivan** – partizán nevén **Ivica** (A hetvenes évek elejétől hosszú időn át a vajdasági belügy vezetőjeként működött), a másik **Džigurski Emil**, partizán nevén **Džidžo** (Óbecse községi tanácsban álló polgárként élte le életét). ... Volt még két fiatal partizán nő, akik az asztalról ugráltak a megboldogult hasára. Később az egyik nő megzavarodott, és állandóan azt kiabálta: Ide stari popa. (Jön az öreg pap.) A másik teljesen megvakult. ... 1942-ben **Petrányi Ferenc** a templom előtti téren, az úgynevezett **Pogácsán**, az obeliszknél mondott misét, és egy magyar katona volt a ministránsa. Többek között az itt mondott szentbeszédéért kellett meghalnia.” *Tari János*

Varga Lajos moholi plébánost, érseki tanácsost a hármas iskolába hurcolták el. Körmeit leszaggatták, arcát kékre-zöldre verték, rugdosták, ugráltak rajta. 53 évet élt, mint eltüntet teljes vagyonekobbzással süjtötték.

Werner Mihály (1883-1944) martonosi plébánost 25 társával együtt a helyi községháza pincéjében tartották fogva. Hal magasságban mindkét oldalát felvágta – a zakó zsebeinek mintájára – és a kezét bele kellett dugnia a „zsebekbe”. Ajtót helyeztek a hasára és azon táncoltak. Szidták, gyalázták, ócsárolták, de hitét nem törték meg, szenvedő sorstársait meggyóntatta és feloldozta haláluk előtt.

Mozsoron a Jánoshalmára menekült és onnan visszahozott **Köves István** plébánost rostélyon elevenen megsütötték.

„Az Úr ítéli meg a népeket. Bírálj meg engem Uram,
az én igazságom és ártatlanságom szerint.”

Zsoltárok könyve: 7:9

ÖZVEGYEK, ÁRVÁK

„Szabadkán a tömegsírnál 852 áldozat nevét vésték a kőtáblákra. A nevek mögött megannyi sors, özvegyek árvák. Áldozat az az édesanya és édesapa, akinek a gyermekét hurcolták el. Áldozat a feleség is, akinek a férjét hurcolták el, áldozat az a gyermek is, akinek az édesapját hurcolták el, sőt áldozat az egész hátrahagyott család is, akinek most a családfenntartó nélkül kell előteremtenie a megélhetés lehetőségét, ami viszont nem könnyű, mert egy „háborús bűnös” felesége nehezen kap munkát, a gyermekét pedig az iskolában megbélyegzik, hisz egy „háborús bűnös” gyermeke.”

Bogner István

Kozma Mátyás (élt 43 évet) feleségét és öt árván maradt gyermekét megbélyegezték, elvették mindenüket. A család az elsők között rehabilitáltatta Kozma Mátyást, a szerb állam elismerte, hogy nem volt „népellenes”.

Sebestyén Menyhért, élt 29 évet. Menyhért büszke a magyarságára, de jóban volt mindenki mással is, akinek nem a magyar az anyanyelve. Dušannal például kimondottan jó baráti kapcsolatban volt. Menyhért tanította a szerb család gyerekeit a földön végzendő munkálatokra. Ki gondolná, hogy éppen Dušan lesz, aki elárulja őt? ... a házuknál megjelenik két fegyveres partizán. Velük van Dušan is, Menyhért állítólagos barátja. A ház urát keresték. Miután meggyőződtek róla, hogy nincs itthon, este visszajöttek érte. Menyhért abban bízott, hogy valami félreértésről van szó, néhány óra múlva hazatérhet. Nem így történt. A fegyveresek elhurcolták, megverték, kezét-lábát összekötötték, úgy vitték el – egyes szemtanúk állítása szerint – a Palicsi úti huszárcsaszárnyába. Soha többé nem látták.

Tóth Mátyás önként ment el a két civillel. Nem ellenkezett, nem kellett taszigálni, lökdösní, rángatni. Büszkén, emelt fővel lépdelt végig a Május 1 utcán, át a Palicsi úton, a szemközti levő „Sárga házba”. Nem esdekelt, nem könyörgött az életéért. Büszke magyar ember, akinek tartása van, szembenéz bármivel, amit a Gondviselés az útjába küld! ... Nem tért haza sem aznap, sem másnap, soha. Mária naponta ebédet vitt neki, egyszer még látta is egy pillanatra a „Sárga ház” ablakában. Több sebből vérző fejével csak biccentett Máriának, mintha végleg búcsúzna tőle... Egy napon az örök közölték Máriával, hogy ne hozza az ebédet. Férjének nincs már rá szüksége...

„Két héten át a férfiakat naponta kivezényelték árokásásra. Október 25-én nem tértek vissza családjaikhoz. A Palicsi úti laktanyába zárták őket, majd kegyetlen kínzások után 1945 újev éjszakáján a 44 bukovinai székely férfit belövellőzték a maguk ásta sírba. 40 özvegy és 120 árva maradt utánuk”

Kóka Rozália

Fazekas József
vasúti pályamunkás
(1902-1944)

Suhajda István
bognár mester
(1900-1944)

Nagy Telegi György
borbély
(1906-1944)

Puha Miklós
árubeszerző, színész
(1915-1944)

Dobó István
mészáros
(1910-1944)

Boros Lajos
tisztvicelő
(1906-1944)

Kopasz Károly
földműves
(1906-1944)

Lutz Károly
optikus mester
(1906-1944)

Szilner Sándor
bognár mester
(1909-1944)

„Tán igazuk van azoknak, akik azt mondják, nincs más továbbélés, csupán az élők emlékezetében való megmaradás, nincs más feltámadás, csupán a feltámadás az élők emlékezetében.”

Határ Győző

FÖLDÖNFUTÓK, HONTALANOK

„Amikor '41-ben a Délvidéket felszabadították a magyar katonák, édesanyám virágcsokorral üdvözölte a Ferenc József-csatorna hídján a honvédeket. Akkor őt lefényképezték. Egyik szerb szomszéd megsúgta neki, hogy rajta van a feketelistán, és kinyiffantják a partizánok, ha megtalálják. Anyám harminckét éves volt, amikor elmenekültünk. Tizennyolc család összefogott, és konvojban jöttünk Magyarországra. Volt ott ügyvéd, orvos... mindenféle ember, kisgyerekek is. A kilenc évemmel én voltam a gyerekek között a legidősebb.”

Hunyadi Jánosné Kadvány Piroska, Szenttamás 1935

Schneider Rozália

Hoffmann Mária
„Úgy jöttünk el, hogy majd visszamegyünk.”

„A mi falunkban, Ókeréken három nemzet élt. Külön iskolájuk, templomuk volt a szerbeknek, a németeknek, a magyaroknak. ... Amikor tizenhét éves lettem, már nem voltak fiúk a faluban. ... A lányok meg az asszonyok hajtották a lovakat, dolgoztak a földeken, közben állandóan az járt a fejünkben: kell menekülni? ... Mi nem az oroszoktól féltünk, hanem a partizánoktól. Mi lesz velünk, ha átjönnek a Dunán?”

Gyalog Jánosné, Schneider Rozália

„A körösztapám két fiatal lova húzta a kocsit, amin három család (mi öten, körösztapámék négyen és öregapám Jánossal) foglalt helyet. Reggel, amikor kivilágosodott, láttuk, hogy nagyon sok a menekülő, volt legalább 130-150 lovaskocsi. Körösztapám vigasztalt bennünket, gyerekeket. »Megyünk Amerikába – mondta –, ha már el kellett hagyni a hazánkat és a házainkat.«”

Szefcsik Sándor

A zsablyai első osztályosok tanító nénijükkel

A Bognár lányok szerb barátnőjükkel

„A nevelőszüleim kocsmárosok voltak, vagyonosak, és magyarok. A kocsmát a saját szép sarokházukban volt. A házat is, a kocsmát is elvették a partizánok. Mi pedig Járekre kerültünk. A fagyos krumplit is kiszedtük a földből, és megettük. Két-két és fél éves lehettem akkor. Rettentően hideg volt, és, ugye, a lágerben se fűtöttek. Emiatt később kilenc láb- és egy gerincműtétem volt. A partizánok éjszaka jöttek. Semmit sem volt szabad magunkkal vinnünk, csak azt, ami rajtunk volt. Kilenc hónapig voltunk Járeken; azt nem tudom, hogyan jöttünk el onnan. Busa papát is vitték dolgozni, munkaszolgálatra, Busa mama mosott a partizánokra, osztotta az ételt a raboknak, mert, ugye, rabságban volt ott az egész nép.”

Hajdú Emil

„Egyik alkalommal elfogták a nagymamát, jól megverték, ledobták a pincébe, és ott meg is halt. Minden éjjel meghalt egy-két ember. A halottakat lepedőbe tekerték, reggel jött a platós kocsi (úgy emlékszem, emberek húzták), és arra rádobálták.”

Virág Katalin

„Három kocsival vágunk neki az ismeretlennek. A mi kocsink, a sógoré, meg a Hollósié. (Később tudtuk meg, már itt, hogy Hollósi Vicus apja eltűnt. A nyéki vasútállomástól úgy húsz méterre találták meg a fejét. Ha a vonat vágta volna el a nyakát, nem maradt volna meg az inge gallérja, nem igaz? Ez az ideérkezésünk után két-három hónapra történt, amikor visszavitték Várdombtól egy ügyvédet a szerbek. Abban az időben Tito ügynökei teljesen önkényesen viselkedtek Magyarországon, azt tettek, amit akartak, azt vitték el, akít akartak. Leghírhedtebb rezidensük a Rajk-perből ismert, óbecsei illetőségű, a magyart anyanyelvi szinten beszélő Lazar Brankov volt.”

Dömötör Sándorné Bognár Erzsébet

„Sohasem lett volna szabad, sóhajt az öreg, hallgatni ennyi szenvedésről, a témát megkerülni, és a jobbra fésültek kezére játszani pusztán azért, mert saját bűnünk irtózatos, a beismerő töredelem pedig mindennél fontosabb volt az azóta eltelt esztendőknél. Irdatlan nagy ez a mulasztás...”

Günter Grass

ARCOK A TÖMEGSÍRBÓL

„1944 október-november havában vérzivatar zúdult Bácska szelíd rónáira, Adától Zsablyáig. Adorjánon válogatás nélkül terelték össze a falu férfi lakosságát, és a Tiszába lövöldözték őket. Hasonlóan Temerinben is, ahol a saját kezükkel megásott tömegsírba lötték a férfiak nagy részét. Az újvidéki „telepen” élő magyar férfiakat a géppisztolyos partizánok éjjel hurcolták el otthonaikból, többnyire egy helybéli haragos útmutatása alapján. Közben részeg csöcselék járta a lakásokat bújkáló fasiszták keresése ürügyén, mindent elvittek ami megtetszett nekik. Szabadkán hajnalban dzsippel mentek a kiszemelt áldozatért, akinek azt mondták tanúnak viszik, egyeseket a palicsi úti kaszárnyába, másokat a belügyesek „sárga házába” szállították. A vesztőhely a Zentai úti temetőben volt. Itt tömegsírba lövöldözték a szerencsétleneket, összesen öt nagy tömegsírt ástak.”

Részlet Szűcs Márton bácsszőlősi és Kovács József martonosi plébánosok Halottak hallgatása című munkájából

Kalmár József, élt 43 évet.

Király Sándor, élt 40 évet.

Kohejda Ferenc, élt 49 évet.

1944. november 4. Ferenc és családja vacsorázott. Hirtelen fegyveresek rontottak be a házba. Felszólították, hogy menjen velük. Néhány pillanatig nem volt tudatában annak, mi is történik valójában. Olyannak tűnt az egész, mint egy filmbeli jelenet. Nem mozdult, dermedten ült az asztalnál. Csak felesége hangos sikolyára eszmélt fel. Az asszony könyörgött a partizánoknak, hogy ne vigyék el a férjét. De azok hajthatatlanok. Megragadták Ferencet, és már taszigálták is ki az ajtón, otthoni ruhában, papucsban... A lányok sírtak, az asszony a haját tépte tehetetlenségében. Utánuk szaladt, próbálta elérni a férje karját. Válaszokat akart: hová viszik az urát, és mikor engedik haza? De nem volt válasz. Csak a néma utcácskán visszhangzó katona-csizmák lépteinek kísérteties hangja csattogott, aztán elhalt az is...

Csiszár József, élt 42 évet.

Nem látták többé. Kerestették mindenütt, de hiába. Sehol nem szolgáltak információval a holléte felől. A család vagyonát eltulajdonították, Ilonát megerőszakolták a családi házukba másnap visszatérő katonák. Az asszony idegösszeomlást kapott, és ilyen betegen kényszerült albérltetbe a két leányával. Csak évek múltán tudták meg, hogy őt is a Zentai úti temetőben végezték ki alig néhány nappal az után, hogy elhurcolták az otthonából.

Háborús bűnösnek tekintették dr. Deák Leó volt megyei főispánt, mert vezető posztot töltött be a magyar közigazgatásban. A hat csurogi kisbíró is, mert szolgáltak a „megszálló fasiszta” magyar hatóságnak. A nép ellenségének minősítették a két kaboli falusi bírót, Horváth Mihályt és Molnár Andort is, mert a falu zömében szerb lakosságával együtt kivonultak az 1941-ben bevonuló magyar honvédek ünnepélyes fogadására.

Bukvits Iván, élt 40 évet.

Bleszich Jenő, élt 53 évet.

Kiss Albert kereskedő, élt 57 évet. Feleségével és unokáival a szabadkai házuk udvarán.

Barta Ferenc, élt 38 évet.

Fogad között fakó panasz, magányosság vacog,
lakatlan partokat kutatsz, üres minden tagod,
lezárt vagy, mint a kárhozat, a homlokod mögött
csak pőre sikoltás maradt vigasznak, semmi több!

Pilinszky János

„AKIKÉRT NEM SZÓLT A HARANG”

„Letartóztatások, kínzások, vagyon elkobzások, elüldözések, bosszúk, likvidálások gyorsított eljárással – csak hogy néhányat említsünk a terror megnyilvánulásai közül amelyeknek az ártatlan emberek ezrei estek áldozatul. Sok esetben sajnos csak azért, mert más néphez, más valláshoz tartoztak.”

Részlet Dejan Sahovic, Szerbia Köztársaság budapesti nagykövetének a „MAGYAR VOLTÁL, EZÉRT!” kiállítás (Terror Háza Múzeum) megnyitóján elmondott beszédéből

A terror isterbácsi áldozatai a bezdáni temető sarkában kaptak névtelen sírokat, miután 1945 tavaszán az olvadás kivetette őket a földből, 2013-ban vésték nevüket kőtáblára.

Péterrévén 1954-ben leszakadt a Tisza-part. A szakadás mentén lábszárcsontok, koponyák álltak ki. Adorjánon minden halottak napján csendes, egyszerű gyászmisét mondtak a névtelen áldozatokért. Kanizsán 1945 tavaszán kóbor kutyák kaparták ki a tömegsírt. Zentán kavicsot és homokot raktak a tömegsírra. Bajmokon nem lehetett szántani a tömegsír felett. Szivácon M alakban ásatták meg a sírt jelezve, hogy magyarokat temetnek bele.

„A hat márványtábla tanúsága szerint az 1944-45-ben a bevonuló partizánok 273 temerini magyart és németet vertek agyon, lőttek tömegsírba vagy pusztítottak el más módon, például kiéheztetéssel a járeki haláltáborban, melyet csak 1946 áprilisában számoltak fel. Az első ötre 237 helybéli áldozat neve került fel, három nő és 234 férfié, akiket az 1944. október 27-ét követő napoktól kezdődően öltek meg. Ez a lista azonban nem végleges. ... Miről tanúskodnak a kőtáblák? Utánaszámoltam. A feltüntetett születési adatok alapján – ha nem számítjuk a Járekon elhunytakat – a válogatás alapján és a vaktában lemészároltak átlagéletkora 32 év volt. Gondoljanak csak bele. A családalapítás és nemzetgyarapítás szempontjából legvitálisabb generációt tizedelték meg.”

Ternovác István

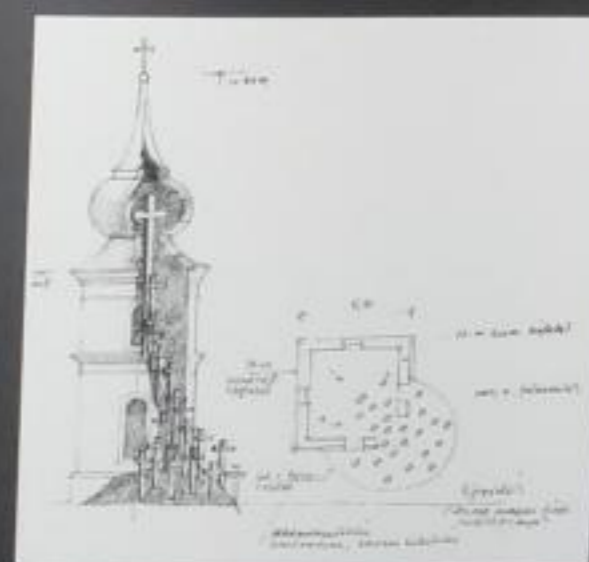

Kalmár Ferenc Vergődő madár című alkotása 1994-ben került a szabadkai Zentai úti temető végében a szeméttelpel mellet lévő, egyik tömegsírra. 2013-ban, a megbékélés évében lopták el a ~300 kg-os síremléket az emlékfal elől.

A temerini tömegsírnál és Újvidéken a Futaki úti katonai temetőben a történelmi VMDK 1990-ben szervezte meg az első nyilvános megemlékezést. Papp Ferenc és társai több évtizedes szeméttől tisztították meg régi katonai temetőt, hogy legyen hol emlékezni a több száz újvidéki áldozatra. Az újvidéki tömegsírok helyét beépítették, lebetonozták.

Makovecz Imre 2002-ben emléktornyot tervezett a „40 000 magyar férfi” emlékére, nemzeti adóságunk felépítése.

Zomborban a megyeházán és a hírhedt Krónics palotában kínozták halálra a környék magyarjait. Buszpályaudvart építettek a tömegsír fölé.

A rendszerváltozást követő húsz évben is a szerb elzárkózás, relativizálás és jelentéktelenítés, valamint a visszatérően erőtlenség, elvtelen és kényszeres magyar igazodási lépések kettőssége jellemezte a délvidéki népiertást értelmezni igyekvő politikai szándékokat. 2010 óta a magyar politikában, közbeszédben és tudományos erőfeszítésekben jól érzékelhető, de lassú paradigmaváltás zajlik az 1944–45-ös délvidéki események megítélésével és értelmezésével kapcsolatban. A szemléletváltás kiemelkedő eseménye volt, amikor 2011-ben a magyar állam a legmagasabb szinten nyilvánította ki, hogy 1944–45-ben a Délvidéken a magyarok ellen elkövetett népiertás zajlott, amelynek feltárása és jóvátetele a szerb államnak és a szerb társadalomnak is elsőrangú felelőssége. 2011-ben a Terror Házában, amelynek feltárása és jóvátetele a szerb államnak és a szerb társadalomnak is elsőrangú felelőssége. 2011-ben a Terror Házában, a Magyar Országgyűlésben, a Magyar Tudományos Akadémián, a Trianon Múzeumban és a Szent István-bazilikában új korszakot nyitó megemlékezéseket, rendezvényeket, konferenciákat tartottak, kiállításokat nyitottak meg.

„Szólni kell arról, mi történt, hogy ne véres bosszút hozzon többé a holnap erre a tájra, hanem megértést és megbocsájtást. Szóljon értük is a harang. Ezért kiáltok.”

Illés Sándor

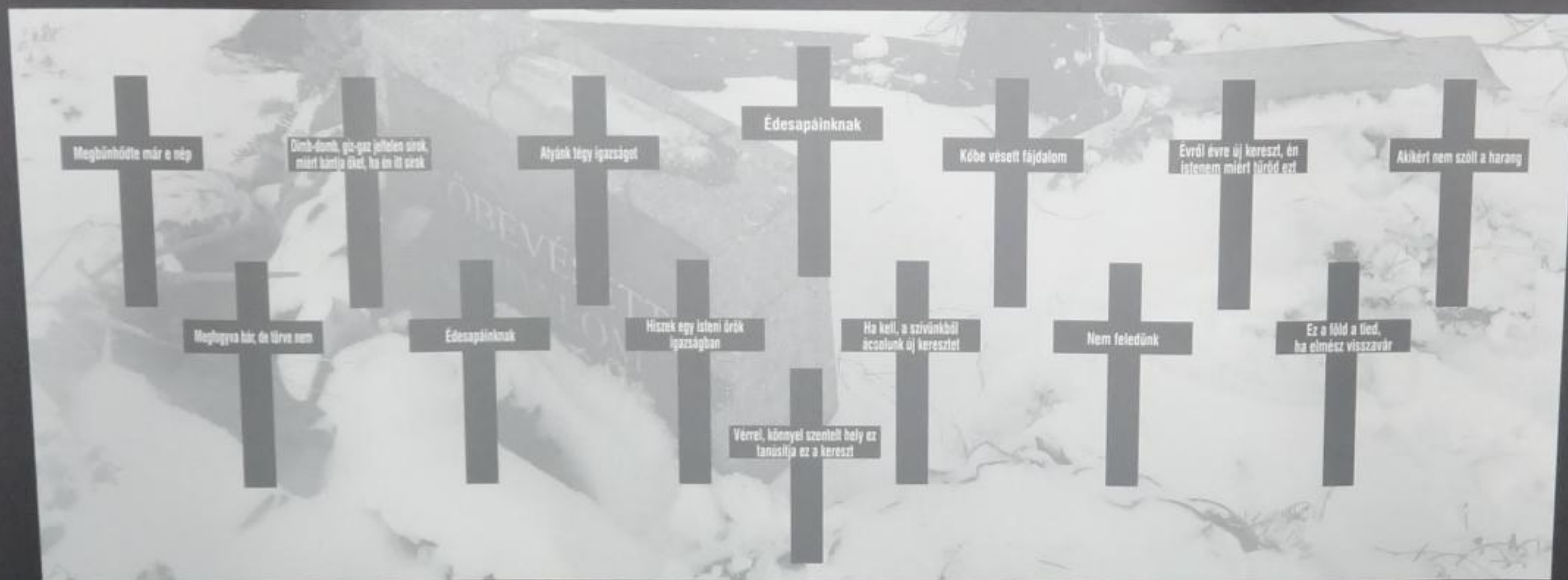
FŐHAJTÁS CSUROGON

2013. június 26.

„A világ erkölcsi rendje felborul, ha nem értjük meg, hogy csak a bűnösök megbüntetése lehet erkölcsös cselekedet. Önmagunk, egymás és az utánunk jövők ellen véténénk, ha nem értenénk meg, hogy az ártatlanok elpusztításánál nincs bűnösebb tett. Hét évtizede nemcsak az ártatlanul megkínzottak és megalázottak halálsikolyai értek fel az égig, hanem a világ erkölcsi rendje is félresiklott.”

Áder János

1994-ben az ötvenedik évforduló alkalmából, Csurogon a sintérgődőrnél Teleki Júlia kezdeményezésére felállították az első keresztet az áldozatok emlékére. 2002 októberében a kőből készült emléktáblát is ledöntötték és szétverték. Légvári Sándor 17 év alatt 18 keresztet ácsolt.

„A jó harcot megharcoltam, a pályát végigfutottam,
hitemet megtartottam.”

Pál II. levele Timóteushoz

MONDJÁTOK EL GYEREKEITEKNEK! EZ IS A TÖRTÉNELEM RÉSZE!

Az eltelt húsz esztendő kutatásai egyértelműen igazolják, hogy 1944-45-ben a Délvidéken szervezett magyarirtás folyt különleges kegyetlenséggel a terület eldélslávosítása érdekében. Legalább százharminc helységben történtek atrocitások. Több, mint hatvan tömegsír helye azonosítható. Tetemetek dobáltak a Tiszába és a Dunába is. Több, mint nyolcvan munkatábor működött Délvidék szerte, ahová a német lakosság mellett nagy számban magyarokat is elhurcoltak. Az ítélet nélkül likvidáltak bűnösségét utólagosan kreált hamis vádak, feljelentések alapján próbálták meg alátámasztani.

„A délvidéki magyarok tízezrei ellen elkövetett kommunista népiirtás bűn volt. Ennek megállapításához és kimondásához nem szükséges semmi más, csak józan ész és keresztény erkölcs. Nem szükséges, hogy a magyar és a szerb utókor, politikusok és történészek számháborút folytassanak egymással, nem szükséges áldozati véralgebrát folytatni, nem szükséges kölcsönös

szünetestörténeti versengésbe fogni, és nem szükséges bármikor visszajára fordítható történelmi ok-okozati összefüggésekbe bonyolódni. Mindez nem szükséges ahhoz – Hölgyeim és Uraim –, hogy józan eszünk és keresztény erkölcsünk alapján megállapíthassuk: ami 1944–45 fordulóján a délvidéki magyarsággal történt, az Isten és ember előtt is bűn volt.”

Kövér László

Pécsi egyetemisták a Keskenyúton Alapítvány támogatásával megvalósult délvidéki tanulmányi kiránduláson.

Impresszum

A Keskenyúton Délvidéki Tragédiánk 1944-45 Alapítvány vándorkiállítás
az 1944-45-ös délvidéki magyarirtás 70. évfordulójának alkalmából az áldozatok tiszteletére készült.

A táblókat összeállította dr. Bank Barbara történész, Ádám István, Baranyi István, Cirkó Zsuzsanna, Csorba Béla, Dormán László, Gutai István, Kálmán Peregrin, Kóka Rozália, Matuska Márton, Mojzes Antal, Molnár Tünde, Németh Endre, Ótos Árpád, Rencsényi Hajnal Elvira, Leopold Rohrbacher, Silák Mária, Stella Szonja, Stelezer Péter, Tari János, Tatár Magdolna, Teleki Júlia, Ternovác István, Utasi Jenő, Vékás János, Weiss Rudolf, Georg Wildmann munkái alapján.

Lektorálta: Dr. Botlik József történész és Stella Szonja történész

Grafika és szerkesztés: Papp Zoltán és Cseresnyésné Kiss Magdolna

Nyomdai kivitelezés: PrintPix Nyomda és Grafikai Stúdió

A kiállítás megvalósulását a Bethlen Gábor Alapkezelő Nonprofit Zrt. 400.000 forinttal támogatta.

„Minden ártatlanul kiontott vér olyan kincs, amellyel a népek hagyatékának a tárgyalásánál lelkiismeretesen be kell számolnunk.”

Orbán Balázs